

คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น

(พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๓๖๙)

นางดวงมณ จิตรจำนงค์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๓๔

ISBN 974-578-766-3

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

017561

1002.0.01.23.24.3

The Literary Values And Characteristics Of
Early Ratanakosin Literature
(1782 - 1851)

Mrs. Duangmon Chitchamnong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Doctor of Philosophy

Department of Thai

Graduate School

Chulalongkorn University

1991

ISBN 974-578-766-3

หัวข้อวิทยานิพนธ์ คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(พ.ศ. ๒๓๒๕ - ๒๔๓๕)

ภาควิชา ภาษาไทย

อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสติกย์วัฒนา

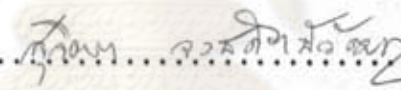
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรบัณฑิต

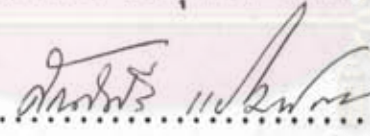
.....คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

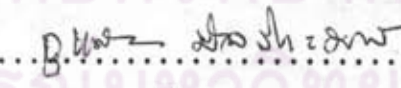
(ศาสตราจารย์ ดร.ถาวร วัชรากิจ)

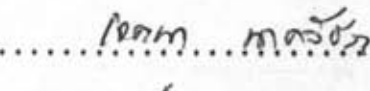
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์ วชิร รมยะนันท์)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสติกย์วัฒนา)

.....กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มัลลิกะมาส)

.....กรรมการ
(ศาสตราจารย์ ดร.เจตนา นาควัชระ)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดวงมน จิตรจางมงค์ : คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น
(พ.ศ. ๒๓๒๕-๒๓๙๕) (THE LITERARY VALUES AND CHARACTERISTICS OF
EARLY RATANAKOSIN LITERATURE (1782-1851)) อาจารย์ที่ปรึกษา :
อาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสภิกย์วัฒนา, ๕๓๗ หน้า. ISBN 974-578-766-3

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งศึกษาคุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ.
๒๓๒๕-๒๓๙๕) ที่ดำรงอยู่ในวัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ในบริบททางสังคมวัฒนธรรมของยุค

ผลการศึกษาชี้ว่าวรรณคดีในยุคนี้ไม่ใช่การสร้างซ้ำจากสมัยอยุธยา แต่เป็นการสร้างใหม่
ด้วยปัจจัยสำคัญคือ ความตื่นตัวทางปัญญา ความเชื่อมั่นในรากฐานทางวัฒนธรรม และความมุ่งมั่นที่
จะฟื้นความเป็นปึกติสขุและสร้างความเจริญขึ้นภายหลังความสูญเสียของอยุธยา กระบวนการ
สร้าง-เสพวรรณคดีของยุคนี้มีรากฐานจากมโนทัศน์ ๓ ประการคือ มโนทัศน์เรื่อง "การเล่น"
มโนทัศน์ของการบำเพ็ญบารมีในโลกทรรศน์ทางพุทธศาสนา และมโนทัศน์เรื่องการ "เกลากลอน"
มโนทัศน์ดังกล่าวเป็นปัจจัยให้กวีสร้างงานชิ้นเลิศซึ่งสื่อความข้ามยุคสมัยมาถึงปัจจุบัน

คุณค่าและลักษณะเด่นของวรรณคดีในยุคนี้คือคุณค่าทางสุนทรียะ ซึ่งกระตุ้นความสำนึกทาง
จริยธรรม เนื้อหาทางอารมณ์อันเข้มข้นและทรงพลังปรากฏผ่านเหตุการณ์ที่ซับซ้อนของตัวเอกและฝ่าย
ปฏิบัติซึ่งมีลักษณะร่วมอย่างบุกชน นับเป็นนาลักษณ์ที่พัฒนาขึ้นกว่าสมัยอยุธยา เห็นชัดว่าโลกทรรศน์
ทางพุทธศาสนาเป็นปัจจัยให้กวีแสดงปัญหาของมนุษย์ควบคู่กับศักยภาพในการเผชิญความทุกข์และ
ความผันแปรของชีวิต กวีสามารถปรับใช้ฉันทลักษณ์เดิมและขนบในงานบางประเภทเพื่อเสนอความ
คิดใหม่ โดยเฉพาะในแง่ปรัชญาชีวิตและความยิ่งใหญ่ของมนุษย์

ภาควิชา ..ภาษาไทย.....
สาขาวิชา ..ภาษาไทย.....
ปีการศึกษา ..2533.....

ลายมือชื่อนิสิต ..
.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..
.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ..
.....

DUANGMON CHITCHAMNONG : THE LITERARY VALUES AND CHARACTERISTICS
OF EARLY RATANAKOSIN LITERATURE (1782-1851). THESIS ADVISOR :
SUCHITRA CHONGSTITVATANA, Ph.D. 537 PP. ISBN 974-578-766-3

This thesis aims at studying the literary values and the characteristics of Thai literature of the Early Ratanakosin period (1782-1851) in the context of its literary culture.

The results of the study reveal that the literature of this period is not at all the repetition of the literature of the Ayudhaya period. On the contrary, it is a "re-creation" of the period, from the intellectual flourishing, the confidence in the cultural roots and the determination to revive and re-create the national prosperity after the loss of Ayudhaya. The literary practice of the period was based on three major concepts: the concept of "Karn-len", the Buddhist concept of "Parami" and the concept of "Klao Klou". These concepts enable the poets to create exquisite works that remain meaningful to the present.

The values and characteristics of the literature of this period are aesthetic values which arouse moral conscience. The poets convey intense and powerful emotions through the behaviour of the protagonists and the antagonists who both share the traits of common human beings. This can be considered "modernity" which is a progress from the works of the Ayudhaya period. The poets portray the problems of human beings side by side with the potentiality of human beings to struggle against sufferings and changes in life. Besides, the poets successfully adapt the old verse-forms and literary conventions to convey some new ideas especially the philosophical ideas and the dignity of mankind.

ภาควิชา ภาษาไทย
สาขาวิชา ภาษาไทย
ปีการศึกษา 2533

ลายมือชื่อนิติกร *Suchitra Chongstitvatana*

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา *Suchitra Chongstitvatana*

กิตติกรรมประกาศ

ขอบพระคุณอาจารย์ ดร.สุจิตรา จงสภิตย์วัฒนา อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เป็น
อย่างสูงที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและข้อท้วงติงอันมีค่า อีกทั้ง ได้กระตุ้นเตือนความมุ่งมั่นและ
ความวิริยะแก่ผู้เขียนตลอดมา

ขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อศาสตราจารย์วัชรีย์ รมยะนันท์ รองศาสตราจารย์
ดร.ศักดิ์ศรี แยมันดดา ศาสตราจารย์คุณหญิงกุหลาบ มลลิกะมาส และศาสตราจารย์
ดร.เจตนา นาควัชระ ที่ได้กรุณาให้ข้อคิดเห็นอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่งานวิจัยจน
สำเร็จลุล่วงลงด้วยดี

ขออุทิศคุณประโยชน์ที่จะพึงมีจากความพากเพียรศึกษาในครั้งนี้บูชาคุณพ่อและแม่
ซึ่งเป็นครูคนแรกของชีวิต อีกทั้งครูบาอาจารย์และผู้ที่ได้สั่งสอนและอุทิศตัวสร้างงานในการ
ศึกษารรณคดีและการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ ซึ่งได้ก่อให้เกิดความคึกคักอันแรงกล้าแก่ผู้เขียนทั้ง
ในเชิงแย่ง สนับสนุน และเร่งเร้าให้เข้าไปคิดต่อในการวิเคราะห์วิจารณ์สมบัติอันล้ำค่าใน
วัฒนธรรมทางวรรณศิลป์ของชาติ

และผู้ที่จะเว้นขอบคุณเสียมิได้ก็คือสามที่ได้ช่วยรับภาระในครอบครัว โดยเฉพาะใน
การโอบอุ้มดูแลลูกชายทั้งสองซึ่งกำลังเจริญวัย และช่วยเหลืออย่างน่าเห็นใจยิ่งในการจัดพิมพ์

ความบกพร่องใด ๆ ของงานวิจัยนี้เป็นเพราะข้อจำกัดของผู้เขียน และหวังว่าจะ
ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
บทที่	
๑ บทนำ.....	๑
ความเป็นมาของปัญหา.....	๑
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๑๐
ขอบเขตของการวิจัย.....	๑๐
วิธีดำเนินการวิจัย.....	๑๑
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	๑๑
๒ ความสัมพันธ์ของกระบวนการสร้าง-เสถียรภาพคดีกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม... ..	๑๒
วรรคดีในสถานะของสถาบันสังคม.....	๑๒
๑. สถาบันวรรคดีเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันนันทนาการ.....	๑๒
๒. ความสัมพันธ์ของวรรคดีกับกิจกรรมอื่น.....	๑๔
๓. การประเมินค่าวรรคดี.....	๑๙
กระบวนการสร้าง-เสถียรภาพคดีในสมัยอยุธยาโดยสังเขป.....	๒๗
๑. วรรคดีมุงปาระกับประเพณีการเล่นของประชาชน.....	๒๘
๒. วรรคดีมุลนายและวรรคดีไพร่.....	๓๗
๓. วรรคดีลายลักษณ์.....	๔๙
๓.๑ การเกลากลอนกับความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์.....	๔๙
๓.๒ อิทธิพลวัฒนธรรมต่างประเทศ.....	๕๗

สารบัญ (ต่อ)

๓.๓ พัฒนาการของฉันทลักษณ์.....	๖๒
กระบวนการสร้าง-เสพวรรณคดีในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๗๐
๑. สถานะของวรรณคดี.....	๗๐
๒. ความเปลี่ยนแปลงในภาษา ฉันทลักษณ์ และประเภทของวรรณคดี กับบริบททางสังคมวัฒนธรรม.....	๘๙
๓ การสืบทอดและปรับเปลี่ยนโลกทรรศน์จากวรรณคดีสมัยอยุธยา.....	๑๐๘
ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ.....	๑๑๓
๑. ความผูกพันของมนุษย์ต่อธรรมชาติ.....	๑๑๙
๑.๑ ความกลมกลืนของมนุษย์กับธรรมชาติ.....	๑๑๕
๑.๒ ความแปลกแยกของมนุษย์กับธรรมชาติ.....	๑๒๒
๒. มนุษย์ เทพ และธรรมชาติ.....	๑๒๙
๓. ธรรมชาติกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์.....	๑๓๙
๔. ธรรมชาติกับกระบวนการทางจิตสำนึกของมนุษย์.....	๑๓๗
๕. ลีลาอุดมคติในการแสดงธรรมชาติ.....	๑๔๒
๖. กลวิธีการเล่นคำกับจินตนาการและสภาวะทางอารมณ์.....	๑๕๖
๗. ธรรมชาติในฐานะองค์ประกอบของบทประพันธ์.....	๑๕๘
ปัญหาและศักยภาพของมนุษย์.....	๑๖๕
๑. ปัญหาของมนุษย์.....	๑๖๕
๑.๑ ปัญหาจากส่วนประกอบทางจิตของชีวิต.....	๑๗๕
๑.๒ ความขัดแย้งและชะตากรรม.....	๒๐๖
๒. ศักยภาพของมนุษย์.....	๒๑๒
๒.๑ ความแน่วแน่ในการกำหนดแนวทางชีวิต.....	๒๑๓
๒.๒ การเรียนรู้.....	๒๒๙
๔ รูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๒๔๗

สารบัญ (ต่อ)

มโนทัศน์เรื่องรูปแบบและเนื้อหาในวรรณคดีวิจารณ์.....	๒๔๗
รูปแบบและเนื้อหาของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น.....	๒๖๓
๑. การประกอบวัสดุและ โครงสร้าง.....	๒๖๓
๑.๑ ความสัมพันธ์ของ เสียง คำ และฉันทลักษณ์.....	๒๖๔
๑.๑.๑ โคลง.....	๒๖๗
๑.๑.๒ ลิลิต.....	๒๘๔
๑.๑.๓ ร่ายยาว.....	๒๙๖
๑.๑.๔ คำฉันท์.....	๓๐๔
๑.๑.๕ กลอน.....	๓๑๗
๑.๑.๖ ร้อยแก้ว.....	๓๓๕
๑.๒ ความสัมพันธ์ของตัวละครและ โครงเรื่อง.....	๓๔๖
๒. เอกภาพของ เนื้อหาและรูปแบบ.....	๔๐๕
๕. คุณค่าของวรรณคดีสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นตามทัศนะของสมัยต่อมา.....	๔๒๐
คุณค่าในฐานะสื่อประสพการณ์.....	๔๒๗
คุณค่าในฐานะวัตถุสุนทรีย์.....	๔๖๗
๑. มโนทัศน์เรื่องวัตถุสุนทรีย์กับประสพการณ์ของมนุษย์.....	๔๖๗
๒. ความประสพกันของสื่อและสาร.....	๔๗๑
๒.๑ เสียง คำ และฉันทลักษณ์.....	๔๗๑
๒.๒ กลวิธี และการตีความ.....	๔๗๘
๖. สรุป.....	๕๑๑
บรรณานุกรม.....	๕๑๗
ภาคผนวก.....	๕๓๔
ประวัติผู้เขียน.....	๕๓๗